

J. SCHRÖDER

Traditie en kerkelijk leven

Een eerste verkenning

Zolang er mensen zijn kennen zij de behoefte regelmatig achterom te zien. “Reflecteren op het verleden kan houvast geven”, zegt een onderzoeker die zich verdiept in nostalgie als achtergrond van onze menselijke motivatie¹. Het gaat daarbij om een idealiserend terug verlangen naar wat geweest is. Traditie zegt minder over de gedrevenheid, maar neemt ons wel altijd mee terug naar het verleden. De gangbare Nederlandse vertaling luidt: *overlevring*. Mensen blijken niet zonder traditie te kunnen leven, ons katholieke geloof maakt er voortdurend gebruik van. Het gaat uit van het geloof in de ene God, onze verbondenheid met Jezus Christus dankzij de werking van Gods heilige Geest, zoals die op bijzondere wijze beschreven worden in de heilige Schrift als Woord van God. Om op gegarandeerde wijze dichterbij de Schrift en de Openbaring als zodanig te komen, blijkt de kerkelijke traditie onmisbaar te zijn. Mensen zoeken daarom op belangrijke momenten in hun leven naar mogelijkheden om hun verbondenheid met Christus en met de Kerk van alle eeuwen daadwerkelijk te ervaren.

VITALE TRADITIE

Een plaats

In Parijs, dichtbij het uitgaanscentrum Pigalle en de hooggelegen basiliek van Montmartre, ligt verscholen tussen de huizen een kleine kapel (11 rue Yvonne Le Tac) welke elke jezuïet uit de hele wereld, die ooit in de Franse hoofdstad komt, eigenlijk dient te bezoeken, maar die ook andere christenen aan het denken zet.

De goed verborgen grafkapel is een herinnering aan Dionysius, een martelaar – vandaar de naam *Montmartre* – uit oude tijden die verbonden is met de christelijke oorsprong van de stad. De heilige Genoveva, die Parijs in de vijfde eeuw beschermde tegen de Hunnen en tegen de pest, moet haar hebben gesticht. De kleine en sobere ruimte neemt ons echter vooral mee naar het jaar 1534. De Spanjaard Ignatius van Loyola (†1556), die als ridder na een val van zijn paard een ingrijpende bekering heeft meegemaakt,

1 *Trouw*, 31 december 2016.

studeert dan aan de Sorbonne. Hij deelt zijn woning met de Savoyard Petrus Faber (†1547), die eind 2013 door paus Franciscus via een korte procedure is heilig verklaard, en met enkele anderen onder wie Simon Rodriguez en vooral met de latere grote missionaris Franciscus Xaverius. Mannen in de bloei van hun jaren, in wie het vuur van het geloof brandt (Lc. 12, 49) en die de kwaliteit van het katholieke leven bedreigd zien worden. Idealisten die zichzelf willen *geven*. Op een eenvoudig schilderij aan de muur kun je zien hoe Faber, die als enige van hen kort tevoren tot priester was gewijd, de heilige Mis opdraagt, terwijl Ignatius die is neergeknield met een document in de hand zich aan God en de dienst van zijn Kerk toewijdt; de anderen staan klaar om hem daarin te volgen. Het is de eerste stap die ertoe zal leiden dat paus Paulus III zes jaar later aan de sociëteit van Jezus zijn goedkeuring schenkt. Zo werd hier het fundament gelegd van de jezuietengemeenschap als nieuwe loot in de Kerk.

Ook de middeleeuwer Bernardus van Clairvaux en later Franciscus van Sales, Vincentius de Paul en Pierre Bérulle, samen met madame Acarie – die de thesesaanse Karmel in Frankrijk wilden introduceren – zijn op deze plek Gods zegen over hun plannen komen afsmecken. Evenals talloze missionarissen en onder meer in 1914 Madeleine Daniélou met haar nieuwe onderwijsproject. De huidige sobere ruimte lijkt typerend voor de Kerk van morgen. Een nieuwe intuïtie wil blijkbaar verankerd zijn in een sterke traditie². De Sint-Pieter in Rome is duidelijk niet de enige ankerplaats voor katholiciteit.

SCHRIFT EN TRADITIE

Een theologische ontwikkeling

Het geloof in de drie-ene God, geopenbaard in Jezus Christus, wordt op eminente wijze doorgegeven middels de Kerk die aan haar Heer toebehoort. Het gaat daarbij zowel om haar gedachtegoed als om haar levenswijze, die uit vroegere tijden tot ons komen. De Kerk gelooft dat zij hierin geleid wordt door de heilige Geest (Jn. 14, 26). Het christendom is geen ‘godsdienst van het Boek’ maar het gaat om een *levende traditie*, een overdracht waarbij de als canoniek erkende Bijbelse geschriften bepalend zijn, maar ook de doorleefde en de door het magisterium gegeven uitleg daarvan normerend is. Anders dan de reformatie kent de katholieke Kerk geen ‘sola Scriptura’-beginsel, waardoor de interpretatie van de Schrift enkel toekomt aan de individuele gelovige of de lokale gemeente. “De mondelinge apostolische traditie had betrekking op zaken zoals bijvoorbeeld de zondagsviering, de liturgie en de

2 Vgl. mijn bijdrage in *Katholiek Nieuwsblad*, 12 juni 2015.

sacramenten. Dat onderwijs is niet in de Schrift vastgelegd, maar was ook gezaghebbend in de vroege Kerk en dat is voor Rome zo gebeven”, zegt de protestantse theologe Martie Dieperink, wat volgens haar niet hoeft te betekenen dat alles bij het oude moet blijven, en zij verwijst in dat kader naar de zoektocht van Newman³. De werking van de traditie als dragende kracht van de Openbaring is heel de geschiedenis door een bron geweest van onderzoek, spanningen en schisma's, maar ook van verrijking van het christelijk geloof. Denkers, concilies en het kerkelijk leergezag, maar ook individuele theologen blijven zoeken naar de draagwijdte van de traditie⁴.

Paulus spreekt van “de overlevering, die hij van de Heer ontvangen heeft en op zijn beurt heeft doorgegeven” (1 Kor. 11, 23). Bij de wording van die traditie heeft Ireneus van Lyon (†202) ongetwijfeld een belangrijke rol gespeeld. In verband met het christelijk geloof op basis van de Schrift, dat door de Kerk wordt doorgegeven, zegt hij: “Al zijn de talen in de wereld verschillend, de krachtadigheid van de traditie is één en dezelfde”. Deze laatste wordt gezien als een waarborg voor het geloof. Een tekst uit het begin van de derde eeuw is ons bekend als *Apostolische Traditie*. De Kerkvaders en vele anderen zijn in diezelfde lijn verdergegaan. Tegenover de reeds genoemde smalle weg van de reformatie, heeft het Concilie van Trente in de zestiende eeuw geprobeerd om het katholieke standpunt veilig te stellen. Het verstaan van de Bijbel en het kerkelijk belijden, dat daarop gebaseerd dient te zijn, worden nagenoeg nevenschikkend gemaakt. Johan Adam Möhler (†1838) zoekt de nuance. Aansluitend bij de verlichting roept hij aan het begin van de vorige eeuw de eenzijdig historiserende Bijbelbenadering van het zogenaamde modernisme in scherpe tegenstellingen op. Een denker als Maurice Blondel reageerde daar in 1903 op met een uitvoerig artikel. Met wijsgerige argumentatie probeert hij eenheid te scheppen, zeggend dat het gaat om de “aanwezigheid van de eeuwige waarheid in een vorm die lokaliseerbaar, tijdelijk en afhankelijk van omstandigheden is”. Vaticanum II zoekt naar een synthese en een balans⁵. Die vinden wij in de constitutie *Dei Verbum* (1965), vooral in de paragrafen 6-10 c.q. 13. “Deze van de apostelen stammende Overlevering vindt in de Kerk haar voortgang onder bijstand van de heilige Geest” (*DV* 8). Over de verhouding tussen beide bronnen zegt de tekst: “De heilige Overlevering, de heilige Schrift en het leraarsambt van de Kerk blijken derhalve, volgens het wijze raadsbesluit van God, zo met elkaar

3 Martie Dieperink, *Luther en Rome, een oecumenische visie op het conflict Rome-Reformatie*, Jongboek, Heerenveen 2016, p. 80.

4 Zie o.a. Joseph Ratzinger in: *Lexikon für Theologie und Kirche* (1965), dl. 10, kol. 293-299; *Dictionnaire de Spiritualité*, deel 15, diverse auteurs; Pierre Grelot, *Qu'est-ce que la Tradition*, éd. *Vie chrétienne*, 1985.

5 Jan Hendriks, *Vaticanum II en verder*, Oegstgeest 1993, p. 41-42; Gustave Martelet, *Les idées maîtresses de Vatican II – initiation à l'esprit du Concile*, Paris 1985, pp. 13-19; Etienne Michelin, “L'obéissance de la Foi”, in: *Beauté de Vatican II, 30 ans après*, Paris 1996, pp. 31-57; R. de Baenst, “Le rapport entre la Tradition et l'écriture à la lumière de l'accomplissement selon *Dei Verbum*”, in: *NRTh. 2017/janvier-mars*, pp. 15-29.

verbonden en verenigd te zijn, dat het een zonder het ander geen stand houdt en dat zij alle samen, ieder op zijn wijze, onder de werking van de éne heilige Geest, krachtadig bijdragen tot het heil van de zielen” (DV 10).

DE KERK ALS HERINNERINGSGEMEENSCHAP

Kerkelijk leven

**Liturgie*. In de *Catechismus van de katholieke Kerk* lezen we dat de heilige Geest “het levende geheugen van de Kerk” is (CKK 1099). Onze tijdsindeling nodigt ons uit om vanuit de menswording van God in Jezus Christus te denken, te geloven, te bidden en te leven: dat is de betekenis van het kerkelijk jaar⁶. We denken een jaar lang dagelijks terug aan Jezus Christus vanuit het mysterie van zijn menswording, om via kerstmis en Pasen als hoogtepunt zelf vervuld te worden en te blijven van de pinkster Geest. De verbondenheid met de jaarcyclus ervaren we bij uitstek in de liturgie. Op basis van teksten, die verankerd zijn in de Schrift en de eerste apostolische gemeenschap, delen wij in het lofoffer van Jezus Christus aan de Vader. Hier is sprake van een *heilige traditie*, welke aan de Kerk is toevertrouwd. Met officiële woorden: “Het geloof van de Kerk gaat vooraf aan het geloof van de gelovige, die uitgenodigd wordt ermee in te stemmen. Wanneer de Kerk de sacramenten viert, belijdt zij het geloof dat zij van de apostelen ontvangen heeft. Vandaar het oude gezegde: ‘*Lex orandi, lex credendi*’. De wet van het gebed is de wet van het geloof, de Kerk gelooft zoals zij bidt. De liturgie is een constituerend bestanddeel van de heilige en levende Overlevering” (CKK 1124). Daarom: geen improvisatie, maar ook geen rubricisme; wel onszelf (leren) voegen in de woorden en de gebaren die het fundament leggen van een gegarandeerd christelijke heilservaring. Daarom ook is liturgie geen privé aangelegenheid, maar altijd traditie die aan de Kerk toebehoort. Naargelang liturgie te individueel wordt en zich in belangrijke mate aan de kerkelijke traditie onttrekt, wordt ze steeds subjectiever en steeds minder katholiek⁷. Globaal geldt dat ook voor de volksdevotie, waarbij men in het bijzonder kan denken aan de omgang met relieken en aan het houden van bedevaarten⁸. De traditie is hierbij veelal de toetssteen (vgl. CKK 1125 en 1327).

**Gemeenschappen, kloosters*. Het verlangen om van meer nabij Jezus na te volgen heeft in het Oosten bij Basilius en in het Westen bij Augustinus, Benedictus en Franciscus geleid tot een diepe persoonlijke betrokkenheid.

6 Zie mijn bijdrage in: *Communio* 2016/5-6, pp. 475-485, “Omgaan met de tijd – enkele bouwstenen voor een christelijke spiritualiteit”.

7 Geïnspireerd door Romano Guardini, *Oefenschool voor het gebed*, Den Haag 1952, vooral het afsluitende hoofdstuk “De gehele samenhang van het christelijke gebedsleven”.

8 *Directorium over volksvroomheid en liturgie*, NRL, 2003.

Waaijman spreekt van een *bron-ervaring*⁹. Vaak vanuit een specifiek charisma: gemeenschap, armoede, evenwicht tussen gebed en arbeid, inkeer bij de Karmel, onderscheiding bij de *Geestelijke Oefeningen* van Ignatius van Loyola. Dikwijls heeft dit geleid tot het samenstellen van een 'regel', een wel omschreven grondpatroon voor een geordende gedragswijze. "Het persoonlijk charisma van iemand die getuigenis aflegt van de liefde van God voor de mensen is overdraagbaar gebleken" (CKK 2684). Volgelingen hebben zich daarin herkend en zich tot gemeenschappen aaneengesloten. Soms hebben constituties geleid tot verschillende 'organisaties', zoals de unieke ervaring, neergelegd in de regel van Franciscus, de grondslag vormt voor het leven van de franciscanen, de kapucijnen, de conventuelen en diverse nieuwe gemeenschappen die zich door die ene regel laten inspireren. Zo'n regel bevat een grondintuïtie die mensen in staat stelt tot verschillende gemeenschapsvormen, terwijl persoonlijke ervaringen en historische gebeurtenissen soms van invloed zijn op de ontwikkeling van een 'levende traditie'. Denkkader, geloofsbeleving en gebedsvormen, die worden overgeleverd en als gunstig worden ervaren, blijken duurzaam te zijn. Wie de *Regel van Taizé* leest en de biografie van Roger Schutz (†2005), de stichter, enigszins kent, beseft onmiddellijk dat de oude Regel van Benedictus hier een vernieuwde en meer eigentijdse inkleuring krijgt. Bij de nieuwe gemeenschap *Chemin Neuf* blijft de jezuïtische achtergrond van de stichter duidelijk herkenbaar. Traditie, vernieuwing en sterke persoonlijke gedrevenheid behoeven blijkbaar geen concurrenten van elkaar te zijn. In tijden van crisis blijkt het steeds van groot belang om terug te kijken naar het leven, de ervaring en de geschriften van de stichters.

Heiligen, martelaren.

Het Tweede Vaticaans Concilie heeft van de roeping tot heiligheid (LG 40) het 'doopmodel' voor iedere christen gemaakt. Paus Johannes Paulus II heeft dat overgenomen in zijn spiritualiteitsprofiel voor het derde millennium *Novo millennio ineunte* (30-32) en vestigt onze aandacht op het belang van de 'geloofsgetuigen' (NMI 7). Onze geloofsbelijdenis plaatst ons in de 'gemeenschap van de heiligen'. We blijken voortdurend behoefte te hebben aan christelijke gestalten, die het Evangelie van Jezus Christus zichtbaar maken en daadwerkelijk tonen dat de verbondenheid met Hem hier en heden ons leven kan verrijken. Zij vormen in zekere zin een 'levende traditie' van het Evangelie van Jezus Christus en van zijn Kerk. Het is overduidelijk dat Elisabeth Catez (1880-1906) uit het Franse Dijon, die op 16 oktober 2016 in Rome heilig is verklaard onder de naam Elisabeth van de Drie-eenheid, dadelijk na het verschijnen in 1898 van de autobiografie *Histoire d'une âme*

⁹ Kees Waaijman, *Spiritualiteit – vormen, grondslagen, methoden*, Gent/Kampen 2000, pp. 119-124, 153-155.

van Theresia van Lisieux, dit boek gelezen moet hebben¹⁰. Het bekende gebed van Theresia *Offerande aan Gods barmhartige liefde* van 9 juni 1895 heeft zij minstens twee keer gekopieerd¹¹. Een hedendaagse Italiaanse theoloog als Bruno Forte is overtuigd van de invloed van Elisabeths bekende gebed tot de Drie-eenheid (van 21 november 1904, vgl. *CKK* 260) op de Triniteitstheologie, waarbij God woont in ieder van ons¹². De Karmel-traditie manifesteert hier haar steeds weer nieuwe vitaliteit. Vele heiligen inspireren anderen, zij ‘maken school’ en laten daarmee zien hoe belangrijk het is om binnen de Kerk en ten dienste van de wereld de persoonlijke verbondenheid met Jezus Christus ‘op te slaan’ en voor zoveel mogelijk andere mensen toegankelijk te maken, zodat christelijke spiritualiteit daadwerkelijk incultureert (*CKK* 2684). Op onuitwisbare wijze geschiedt dit door de *martelaren*. “De Kerk heeft met de grootste zorg de herinneringen opgetekend en bewaard van hen die tot het uiterste zijn gegaan om van hun geloof te getuigen. Het zijn de handelingen van de martelaren. Zij vormen het archief van de waarheid, geschreven met letters van bloed” (*CKK* 2474)¹³. De grote christelijke gestalten zijn een ‘levende traditie’ van Jezus Christus. Paus Benedictus XVI zegt: “De interpretatie van de heilige Schrift zou onvolledig blijven, als men ook niet zou luisteren naar wie het Woord van God hebben beleefd, oftewel de heiligen”¹⁴.

TOT BESLUIT

Het is een oude en goede gewoonte binnen de Kerk om boorlingen vaak een naam – en dikwijls meerdere namen – te geven die binnen de familie reeds een lange geschiedenis of traditie hebben, maar die tevens terug verwijzen naar een heilige als onze patroon. Dezen kunnen ons tot voorbeeld dienen, maar zijn ook onze voorsprekers en beschermers. Zij illustreren bij uitstek dat de katholieke traditie dienstbaar wil zijn aan onze actuele verbondenheid met God in Jezus Christus en ons wil plaatsen in de gemeenschap der heiligen. Traditie is: levende Kerk, de werking van de heilige Geest vandaag.

10 Hans Urs von Balthasar, *Schwestern im Geist – Theresia von Lisieux und Elisabeth von Dijon*, Einsiedeln 1970, vooral pp. 354-364; “*Elisabeth et Thérèse de Lisieux*”, in: Didier-Marie Golay, *Sainte Elisabeth de la Trinité – Rayonner Dieu*, Paris 2016, pp. 96; vgl. Aldino Cazzago, “*Elisabeth de la Trinité, À la lumière de l'éternité*”, in: *Communio* (Frans), janvier-février 2017, pp. 107-111.

11 Vgl. Conrad De Meester, *Elisabeth de la Trinité – biographie*, Paris 2006, p. 261.

12 Luigi Borriello, “*L'influence d'Elisabeth sur la spiritualité du 20ème siècle*”, in: Jean Clapier, *Elisabeth de la Trinité – L'Aventure mystique*, Toulouse 2006, pp. 726-727.

13 Zie mijn bijdrage “*De Kerk concreet: de gemeenschap der heiligen*”, in: *Communio* 2007/5-6, pp. 404-413.

14 Benedictus XVI, *Verbum Domini – over het Woord van God in het leven en de zending van de Kerk*, Rome 2010, nr. 48-49.

Traditie is daarom meer dan een gestold verleden. Het is bij uitnemendheid een basis van verbondenheid en een fundament van identiteit. Dat geldt gelovig en theologisch voor de Kerk. Dat geldt maatschappelijk en politiek voor een natie en voor Europa. Wat je samen hebt meegemaakt en waaruit je in verbondenheid met anderen bewust leeft, dat blijkt de beste grondslag te zijn voor een solide, verankerde en met elkaar gedeelde toekomst.

Mgr. drs. Joris Schröder was docent godsdienstleer c.q. geschiedenis en schoolpastor, daarna vicaris-generaal in 's-Hertogenbosch en tijdelijk plebaan van de kathedraal; is als emeritus nu spiritueel van het seminarie Sint-Janscentrum, docent aan Kairos, Roermond; geeft bezinningsdagen en publiceert over spiritualiteit.